

Péntek Imre

Jubileumi tárlat – szívbéli köszöntés

• Németh János 80. évére

A kortárs magyar művészet a hatvanas évektől elvesztette érdeklődését a népművészet, a népi tárgyformálás iránt, csak némi lenézéssel tekintettek erre a meglehetősen gazdag és sokféle irányultságú művészeti jelenségre. Az erőltetett modernizációs törekvések, az „egypárt” gyanakvása minden iránt, ami nemzeti –narodnyik – lassan, de eredményesen perifériára szorították az ilyen jellegű törekvéseket. Bár voltak inspirációt innen merítő kezdeményezések: gondoljunk csak Vigh Tamás *az Alföld népe* című szoborcsoportjára, vagy Keserü Ilona szív alakú sírkövek által megihletett festményeire, Schéner Mihálynak a mézeskalács huszár-formát felhasználó tárgykolázs-variánsaira. Ám ezek epizodikusak maradtak. A „folklorizáció” csak áttételesen, ironikus „idézésként” került elő, s csak rövid időre.

Ezért volt szokatlan Németh János fellépése, pályakezdése ugyancsak a hatvanas években, aki ennek a meg-megszakadó hagyománynak kötelezte el magát. Erőteljes mintázással, de mindig az agyag, a kerámia törvényei szerint formálta műveit. Ráadásul, korongon készült forgástestek metszeteiből. Ezek alakultak a magyar népi mítoszok, mesék, a görög mitológia vagy a Biblia alakjaivá. Pogány Gábor *Határtalan művészet* című tanulmányában írja: „Németh János figurális művészetét azzal az önellentmondással lehetne jellemezni: modern ősiség. Ez technikailag is igaz, a főntebb elmondottak szerint, de formakezelésére és eszmeiségére is. Formaképzése tulajdonképpen a szintetikus kubizmus gyakorlati megvalósítása, mert hiszen mit is csinál? Mértani testeket hoz létre agyagból a fazekaskoron-

gon és mintázóasztalon, hengert, kúpot, gömböt, síklapot, és ebből építi föl alakjait, épp úgy, mint Juan Gris vagy Archipenko. A fölépítésnél viszont a tisztán geometrikus formákon túllép, formai és tartalmi attribútumokkal látja el, jelképekké, eszmei alakokká változtatja 'teremtményeit'."

A Wikipédia így minősíti a művészt: szobrász, keramikus. Való igaz, Németh János tehetségében minden megvan, ami szobrászként is elismertséget szerzett volna neki. De ő makacsul ragaszkodott az „ősi mesterség” törvényeihez. Valószínű, ezért mondott le a fedőmázról, a színről. Véleménye szerint a szobrok, plasztikák színesek lehetnek, de tarkák

Kiállítási enteriőr

nem. Mert ez tönkre teheti a plasztikai megjelenést. „A színes hatást – írja vallomásában – az agyagmázakkal érem el, bedolgozva az agyagba az umbra, az égetett siena, a fekete kobalt, a réz oxidjainak összehangolt árnyalatait, és a hőfok és az égestés oxidációs vagy redukciós folyamataival hívom elő. A jó szín olyan, akár egy ezer éves patina, segíti a szobrot.” Az agyagmázak sokszínű árnyalatai viszont a figuráknak adnak életteli felületet, fokozva az előadott tartalom hitelességét.

Az előadott tartalom – viszont nem csak magyar, hanem a görög-római, etruszk ősiségben is gyökerezik, egységben látva mindazt a mitikus tudást, amit az emberiség ezen a téren felhalmozott. Archaikus modernitása ugyancsak magába öleli a középkori művészet stilizáló, naiv előadásmódját, amikor a kifejezés érdekében eltúlzó formákkal jeleníti meg alakjait. A művész ritkán lép ki e körből: inkább köznapi alakjai – mint a *Várakozás* idős, fejkendő parasztasszonya – válik időtlenné, emelkedik mitikus szférába. Krisztus-ábrázolásai, szentjei viszont esendő vonásokkal mintázott alakok, mint a tőprengő, gondolkodó, ülő Krisztusa. Az égi és földi szféra sajátos szimbiózisban jelenik meg, átszövik egymást, elválaszthatatlan kötélléssel kapcsolódnak egymáshoz.

A figuratívitás velejárója a narrativitás. Németh János – bizonyos művei – visszautalva a középkori szerepre: el akarják mesélni a szemlélőnek az átadandó történetet. Ilyen a harkányi dombormű mesebeli hangulatot árasztó kompozíciója, a zalaegerszegi stáció drasztikus, már-már groteszk jelenetsorozata, Hunor és Magor legendája. Persze, ez a narrativitás nem szájbarágós előadás, hanem a szimbólumok nyelvén fogalmaz, sűrítve, tömörítve adja át a lényegét.

Más művei pedig egy végleges, statikus helyzetet örökítenek meg. Belemerevülve az időbe, mint az egyiptomi királyszobrok. Vagy az etruszk fekvő házaspár a szarkofágon. Az Európa elrablása – amelynek több variációja is készült – sem egy mozgalmas jelenet, inkább egy vizuális példázat, erőszakról, gyengeségről, nőiességről.

NÉMETH JÁNOS: Herka (Részletterv a harkányföldi domborműhöz) -1971

Nos, csak néhány vonás erről a változatos alkotói oeuvre-ről.

S évtizedek teltek el, amikor kevés figyelem esett a mester páterdombi műtermére. Hiányoztak Boros Miklós látogatásai, az inspiráló beszélgetések, Somogyi József vállalkozó kedvű kísérletezése a zalai agyaggal, vagy Keresztury Dezső szeretetteljes ölelése, aki mélyen értette Németh János agyagfiguráinak szavát. Koczogh Ákos értő elemzései, aki méltányolta a művész legbensőbb törekvéseit, a szeretetteljes harmóniára való törekvést. Takáts Gyula becehegyi bölcsessége, aki felfedezte Németh János „délzaki” vonzódását, kapcsolatát a mediterráneum világával. Sajátos ellentét alakult ki: míg a műhelyében folyamatosan, meg-megújuló munkakedve nyomán, a fáradhatatlanul forgó korongon újabb és újabb kompozíciók, plasztikák születtek, addig az uralkodó kánon kevésbé vett tudomást erről a kiteljesedő életműről.

Szerencsére, a Göcseji Múzeum felvállalta az országos szakma kieső figyelmét. Kezdeményezé-

sükre megszületett a *Gyökerek*, egyik legsikerültebb, legőszintébb, leghitelesebb művészletra, amely a nép kultúra értékeit is visszahozza az őt megtagadó jelenbe. S létrejött a köztéri munkákat áttekintő kötet, valamint a korszokra, búteliákra mintázott jelenetek, alakok értelmezése, foglalata. Ebben a folyamatban Kostyál László, a múzeum művészettörténésze játszott kiemelkedő szerepet. Döntő szerepe volt abban is, hogy 75. születésnap fénypontja lehetett Németh János állandó kiállításának megnyitása, a múzeum tőzsomszédságában, Zalaegerszeg város és Zala megye önkormányzatainak összefogásával.

Ami az országos figyelmet illeti, nem teljesen igaz, amit mondtam. A szűkebb szakma, részben baráti, részben pályatársi szolidaritása, számon tartó érdeklődése, biztatása sohasem szakadt meg. Pannonhalmi Zsuzsa, Schrammel Imre, Fekete György, Benedek Katalin, Lovag Zsuzsa nevét említhetném, akiknek látóköréből nem tűnt el Németh János, sem az általa alkotott „kerámia világ”. Ennek, valamint az NKA

Iparművészeti Kollégiuma támogatásának köszönhető, hogy a 75. születésnap emlékezetes ajándéka volt egy reprezentatív album megjelentetése, a zalaegerszegi Vitrin Művészeti Kiadó gondozásában. Úgy tűnt, valami megmozdult...

S így érkezett el az idei március 15-ike, nemzeti ünnepünk, amelynek egyik kiemelkedő eseménye a Kossuth-díjak kiosztása. És a hír, mely az ünnepség előtt bejárta a várost, igaznak bizonyult: Németh János Kossuth-díjat kapott. Egy rég megérdemelt elismerés nyugtázta azt a művészi teljesítményt, ami Németh János magányos műhelyében – hosszúra nyúlt pályája során, immár országos szakmai elismerést nyerve – megszületett. Soha szebb születésnapi ajándékot, hisz március 16-án töltötte be a 80. évét. S egy hét múlva nyílt jubileumi tárlata, a Gönczi Galériában. A megnyitó személye – Fekete György, kétszeres Kossuth-díjas, belsőépítész, az MMA elnöke. Nem mellesleg Zalaegerszeg szülötte, díszpolgára,

NÉMETH JÁNOS:
Ádám és Éva
2008

NÉMETH JÁNOS: Varjú

Németh János gyermekkori pajtása. S akit a főiskolai évek is összekötnek a végig Egerszegen élő és alkotó művésszel, pályatárssal. Köszöntőjében elmondta: a Kossuth-díj nem csak egy kitüntetés volt ebben az esetben, hanem elégtételadás is, a Kossuth-díj bizottság eddigi mulasztásaiért. Hiszen Németh János keze nyomán olyan kerámiák készülnek, amilyen az anyaföld is szeretne lenni... Gyutai Csaba polgármester, maga is a művész régi tisztelője, műveinek jó ismerője, a város szeretetét és megbecsülését tolmácsolta – ezen kivételes ünnepi alkalomból.

A tárlat – egy kis keresztmetszet az életmű különböző korszakaiból. Láthattuk a korai, az ötvenes években készült pécsi akvarelleket és tusrajzokat, melyek nem csak egy finom, érzékeny grafikai tehetség bravúrai, hanem dokumentum értékük is felbecsülhetetlen. Láthattuk a lendületes, szinte egy vonallal körvonalazott állatrajzokat, majd a belőlük formálódott kerámia-szobrokat. S persze, nem hiányoztak a bohóc-tanulmányok sem, a murális munkák vázlatai, a változatos és mulatságosan karikírozott kecskebak, varjú, agár és a mitológiai csodaszarvas. A műlovarnő – a művész kedvenc témája – egyik, talán leghatásosabb variánsa is a kollekciónak részét képezte. Két, nosztalgiát keltő, szinte életnagyságú szabadtéri szobor, a Fürdőző férfi és nő – a régi fürdőélet dresszében megjelenítve – kiemelkedő figurái a kiállításnak. Siófokról „mentette” haza a város a megrongálódott szobrokat. Képet kaptunk

az éremművésztől is, aki nagy kedvvel készít időnként kerámia és bronz érmeket, plaketteket. Nem hiányoznak a korpuszok, a Krisztus-ábrázolások, bibliai alakok, szentek sem. A fő nézetben Noé és a bárkáján hajózó állatok – a tömörítés mesterműve.

Fekete György megnyitójában azzal kezdte: szabad örülni, mert valami sikerült, jó véget ért. A szakmai küzdelem, az újrafelfedezés izgalma, az évtizedes pálya kétségbevonhatatlan eredményei, a kitartás az ifjúkori eszmények mellett – meghozta a sikert.

NÉMETH JÁNOS:
Noé bárkája - 2010

Németh János életműve arra is példa, hogy vidéken élve és dolgozva is lehet eljutni a csúcra, ha nem is azonnal, s a szűkebb pátria, a hajdani Pannonia értékítélete nem volt fals, nem tévedés, mellényúlás, helyi, provinciális elfogultság, amikor a mestert látta a páterdombi műhelyében szorgoskodó művészben. Az idő igazolta, hogy a magyar és egyetemes kerámia örök darabjai születtek, születnek itt...

